

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Obecné principy komunitárního práva

Obecné principy komunitárního práva jsou nepsanou formou práva a metanormativní strukturou, která je systémovým základem konstrukce komunitárního práva, považovaným Evropským soudním Dvorem (dále jen ESD) za integrální součást komunitárního práva.

Obecné principy komunitárního práva **jsou nalézány v rámci judičiální činnosti ESD** a jsou obsaženy v jeho judikatuře. ESD ve své judikatuře [1] dovozuje závaznost obecných principů komunitárního práva pro členské státy, pokud jednají v oblastech náležejících do výlučné působnosti Unie nebo do sdílené působnosti, jestliže zde Unie odpovídající pravomoci vykonává. Obecné principy je třeba dodržovat i při přijímání opatření, jimiž je zajišťována aplikace komunitárního práva.

Vznik, význam, postavení i funkce obecných principů v komunitárním právu, úzce souvisí s mezinárodně smluvní formou ústavněprávních základů evropské integrace a přijatou legislativní koncepcí, založenou na obecně konstruovaných, převážně teleologických normách, využívajících vágní termíny a formulace s chybějícími, nebo nedostatečnými definicemi. Tato převážně teleologická povaha Zakladatelských smluv[2], vyžaduje ke své aplikaci rozvinutí do jednotlivých pravidel. K odvození těchto pravidel a jejich následnému výkladu, v rámci systému komunitárního práva, slouží soustava obecných principů. Tato soustava vytváří vnitřní osnovu komunitárního práva, zajišťující jeho systémovou integritu a dynamiku.

Součástí této koncepce, muselo být nutně i založení centralizovaného soudního orgánu, vybaveného širokými pravomocemi jednotně interpretovat komunitární právo. Evropský soudní dvůr (dále jen ESD) považuje obecné právní principy za rovnocenný pramen komunitárního práva a metodicky je proto využívá při výkladu Zakladatelských smluv a vyplňování mezer komunitárního práva.

Metodou vytváření Unie je postupná integrace členských států. Charakter legislativních postupů Unie však umožňuje spíše skokové změny, které jsou výsledkem akumulovaných přírůstků a korekcí, produkovaných judikaturou ESD, která je v tomto smyslu korekčním a evolučním nástrojem evropské integrace. Právě nalézání, odvolávání se a používání obecných právních principů, umožňuje ESD, provádět evoluční vývoj komunitárního práva, při reflektování stavu a vývoje ekonomických, sociálních a politických podmínek Unie. Principy, založenými na převládající integrační metodě vytváření Unie, jsou *princip jednoty a soudržnosti a princip nadřazenosti a efektivity působení komunitárního práva*.

Výše uvedené rysy, charakteristické pro komunitární právo, vysvětlují vyšší míru aktivismu ESD, spočívající v soudním vytváření komunitárního práva. Prostředkem rozvoje komunitárního práva je právě vytváření a užívání obecných principů. **Funkce obecných právních principů se však nevyčerpávají jejich použitím, jako nástroje judičiálního rozvoje komunitárního práva.** Obecné principy ztělesňující a chránící konstitutivní hodnoty Unie, kterými jsou svoboda, demokracie, zachování právního státu, dodržování lidských práv a základních svobod a mírové soužití a solidarita mezi národy, vyjadřují konstitucionální standardy, vytvářející základy komunitárního právního řádu. V této své dimenzi, jsou obecné právní principy ESD užívány též jako měřítko legality komunitárních právních aktů.

Povaha, obsah a zaměření obecných principů, jakož i způsob působení komunitárního práva, jsou zejména určeny strukturou hospodářských cílů a na nich založených komunitárních politik. Podle často opakovaného názoru ESD, není splnění hospodářských cílů Unie myslitelné, bez zaručení plné účinnosti a efektivity komunitárního práva. Také šíře a různorodost komunitárních cílů vede k posilování významu obecných principů, zajišťujících systémovou soudržnost právního řádu na těchto cílech založeného.

Nejvýraznějším příkladem vzájemné determinace obecných právních principů a hospodářské soustavy Unie, jsou *principy jednotné a přednostní aplikace komunitárního práva* v členských zemích Unie.

Převážná část obecných principů, vymezujících konstitucionální strukturu právního řádu Unie, původně nebyla a mnohé dosud nejsou kodifikovány Zakladatelskými smlouvami, ale jsou nalézány v rámci judičiální činnosti ESD. K tomuto účelu ESD využívá induktivní metodu, vycházející z komplexní analýzy Zakladatelských smluv, prováděné v rámci jednotlivých řízení, upravených v oddílu 4 Smlouvy o ES (dále jen SES). Tímto způsobem, byly odvozeny zejména strukturální *principy nadřazenosti a přímého účinku komunitárního práva*, které podle vlastních slov ESD „*tvoří esenciální charakteristiku komunitárního právního řádu*“[3].

Vztah mezi zakladatelskými smlouvami a obecnými principy je obousměrný a dynamický. Zakladatelské smlouvy jsou na jedné straně zdrojem pro indukci obecných principů, ale z druhé strany jsou jimi též zpětně ovlivňovány, a to jak prostřednictvím interpretace ustanovení Zakladatelských smluv, tak legislativního procesu jejich změn. Tímto způsobem byly dodatečně kodifikovány např. *principy subsidiarity a proporcionality* nebo *princip ochrany základních práv*.

Vedle uvedeného induktivního odvození obecných principů ze Zakladatelských smluv a vlastní koncepce, funkce a povahy nadstátního autonomního právního řádu Unie, je zdrojem normativních vzorů, používaným ESD k vytváření obecných právních principů, též obecné mezinárodní právo a zejména zásady společné právním rádem členských států Unie.

Uvedené normativní vzory, přitom nejsou sami o sobě pramenem komunitárního práva, ale pouze zdrojem induktivní normotvorby obecných principů komunitárního práva, nebo jinak řečeno, materiálním pramenem, užívaným ESD při nalézání práva ESD, ve smyslu čl. 220 SES.

ESD přitom volí, na základě vhodných normativních vzorů, taková řešení, která nejlépe vyhovují s ohledem na cíle Zakladatelských smluv[4], potřeby Společenství a zvláštní strukturu a povahu komunitárního právního řádu[5].

Na rozdíl od mezinárodního práva, kde sice právní principy jsou formálním pramenem práva, nicméně okrajového významu a vnitrostátních právních rádu členských států, kde principy nejsou formálním pramenem práva vůbec, jsou obecné principy komunitárního práva jeho integrální součástí a regulérním formálně právním pramenem.

Vyšší míra využívání právních principů ESD tkví mimo jiné v tom, že umožňují mnohem lépe přizpůsobit argumentaci soudního rozhodnutí konkrétním podmínkám případu, než normy obsažené ve formálních, psaných pramenech práva. Principy umožňují, též snadněji interpretovat podle účelu a smyslu předmětné masy práva a využívat ekonomickou argumentaci. Odůvodnění soudního rozhodnutí prostřednictvím poměřování, několika vzájemně protichůdných principů, je též méně verifikovatelné a reprodukovatelné, než v případě vzájemně nutně konzistentních norem, vyžadujících poněkud exaktnější odůvodnění rozsudků s využitím argumentů deontické logiky. Principy též nikdy nepůsobí bezpodmínečně, což usnadňuje formulaci a použití výjimek.

Uvedený rozdíl mezi aplikací norem a uplatněním principů, je možno demonstrovat na negativním příkladu prolomení principu *res iudicata* ve vnitrostátních právních rádech členských států, pokud je dodatečně zjištěna vada konečného rozsudku, vzhledem ke komunitárnímu právu. *Princip efektivity, popř. ochrana subjektivních práv jednotlivce,* plynoucích z komunitárního práva, jsou pro ESD zřejmě jediným argumentem, proč by princip *res iudicata* neměl jednotlivcům bránit dovolávat se svých komunitárních práv. K poměřování s *obecným principem právní jistoty* pak v argumentační rovině ESD přistupuje nedůsledně nebo vůbec. ESD v daném případě nehodnotí význam obou protichůdných principů, ani poměr škody a přínosu, vyplývající z upřednostnění *principu efektivity vůči principu právní jistoty*. Navíc opomíjí, jindy hojně užívaný, *obecný princip proporcionality*, který právě umožňuje hodnocení nezbytnosti použití daného prostředku, ve vztahu k dosažení daného cíle. V uvedeném případě lze daného cíle dosáhnout i použitím, pro integritu vnitrostátních právních rádu členských zemí, méně destruktivních prostředků, jako žaloby na porušení povinnosti členského státu podle čl. 226 až 228 SES a mimosmluvní odpovědnosti členského státu za porušení komunitárního práva vůči dotčenému jednotlivci. V případě aplikace právních norem není možné některou z nich, jinak splňující subsumpční podmínky, jednoduše opomenout, či upozadit, pouze proto, že argumentačně nepodporuje závěry přijímaného právního rozhodnutí. Účelem uvedeného příkladu však rozhodně není zpochybňovat jinak nesporný význam obecných právních principů v komunitárním právním rádu, ale jen poukázat na možná zneužití jejich vlastností.

Komunitární právní řád je ESD chápán jako autonomní právní řád, nezávislý na právu mezinárodním i vnitrostátním, a který je jím také interpretován podle samostatné systematiky a teleologie. **Obecné právní principy jsou však transformačními můstky,** propojujícími komunitární právní řád s mezinárodním a vnitrostátními právními rády, za účelem využití normativních vzorů, obsažených v jejich pramenech, aniž by byla

narušena autonomie komunitárního právního řádu.

ESD, ve své judikatuře, užívá principy hojně a ve značné významové a kontextové variabilitě[6], avšak pouze principy, kterým byl přiznán Zakladatelskými smlouvami, nebo konstantní judikaturou ESD konstitutivní statut, tvoří soustavu obecných principů komunitárního práva. **Jejich původu**, vycházejícímu ze základů, účelu, cílů, struktury a jednotlivých ustanovení Zakladatelských smluv, **odpovídá ekvivalentní statut obecných principů s ostatními ustanoveními primárního práva Unie**. Statut konstitutivních principů, odvozený z doktríny právního státu plně náleží zejména *principům ochrany základních práv, rovnosti a nediskriminace, proporcionality a právní jistoty*. Tyto konstitutivní principy omezují orgány Unie ve výkonu pravomocí, založených Zakladatelskými smlouvami.

Důsledkem postavení obecných právních principů na úrovni norem primárního práva je, jejich **aplikační přednost**, v případě konfliktu s normami sekundárního práva Unie[7].

Obecné právní principy jsou přitom závazné nikoliv pouze pro komunitární instituce, ale též pro státní orgány členských států, pokud jsou povinny aplikovat komunitární právo[8]. Uplatnění obecných principů na vnitrostátní opatření, bylo dále rozšířeno, postupnou transformací *principu nadřazenosti a efektivity*, na specifický závazek vnitrostátních soudů, poskytnout plnou a efektivní ochranu komunitárním právům, pokud to bude nutné, i za pomoci nových specifických opatření, kterými jsou náhrada škody, nebo mimořádný přezkum, či obnova, již konečného vnitrostátního rozsudku.

Vývoj v oblasti formulace či uznávání principů není jednosměrný, což je možno doložit, na jedné straně, na původně „obyčejných“ principech, které byly postupně uznávány za obecné principy komunitárního práva, jako např. u *principu předběžné opatrnosti* nebo *postihu za zneužití komunitárního práva* a na druhé straně, u principů, které byly uznávány za obecné ale tento statut postupně ztratily, jako např. u *principu preference Společenství* nebo *principu hospodářské a sociální soudržnosti*.

Poslední otázkou, u které by se autor tohoto příspěvku chtěl zastavit, je **existence hierarchie obecných principů komunitárního práva. Generální advokát Lenz, v jednom ze svých stanovisek**[9], **shledal měřítko fundamentálnosti daného principu, v jeho vztahu k základním cílům a hodnotám Společenství, které primární právo naplňuje a chrání. V souladu s tím jse autor tohoto příspěvku pokusil o vymezení dvou přístupů, které se však ve svých výsledcích částečně doplňují**. Prvním strukturačním faktorem je hodnotový obsah a druhým, původ obecných právních principů.

Ústřední postavení v základech právního státu zastává soubor základních lidských práv, spolu s mechanismy a podmínkami jejich ochrany. To platí i v rámci současného stavu kontitucionalizace právního řádu Unie, v němž ochrana základních práv jednotlivce, vytváří autonomní subsystém obecných principů, se zvláštním statutem. Judikatura ESD, ani právní nauka, však dosud zřetelně nevymezily hranice mezi specifickým *principem ochrany základních lidských práv* a ostatními principy. Vhledem k vzájemné provázanosti a fuzzy charakteru jejich působení, to ani není zcela možné. Ukázkou může být *princip právní jistoty*, který je obecným principem axiomatického charakteru, od nějž se mj. odvíjí i zákaz retroaktivity, patřící však již plně mezi základní nástroje ochrany lidských práv.

Z hlediska hodnotového přístupu ke strukturalizaci obecných principů, je obecný princip ochrany základních práv, na stejné úrovni s ostatními obecnými principy, ztělesňujícími základní hodnoty, na nichž je Unie založena a k jejichž ochraně má sloužit komunitární právní řád.

Přesto, že z hlediska vyjádření struktury, účelů, povahy a převážně hospodářských cílů Zakladatelských smluv, jakož i přijaté integrační metody vytváření Unie, jsou primárními strukturální principy[10], musí být základním standardem legality, v rámci komunitárního řádu, principy, ztělesňující základní hodnoty, k jejichž ochraně má daný právní řád sloužit. V případě komunitárního právního řádu jsou těmito hodnotami, v souladu s čl. 6 SEU, svoboda, demokracie, zachování právního státu, dodržování lidských práv a základních svobod, mírové soužití a solidarita mezi národy.

Druhý strukturační přístup je založen na existující hierarchizaci komunitárního právního řádu. V tomto smyslu je nutné považovat za primární obecné principy, odvozené přímo ze Zakladatelských smluv a sekundární pak obecné principy odvozené z ostatních zdrojů.

V rámci autorem navrženého přístupu k hierarchizaci obecných principů komunitárního práva, je považováno za prvotní kritérium původu obecného principu, avšak uvnitř, tímto způsobem utvořených úrovní, lze obecné principy dále strukturovat uplatněním hlediska hodnotového. V tomto smyslu jsou tedy primární ty obecné principy, které jsou přímo upraveny nebo odvozeny ze Zakladatelských smluv. Za současného stavu kodifikace, patří mezi tyto primární

obecné principy též princip ochrany základních práv, jež současně zastává, spolu s mechanismy a podmínkami jejich ochrany, ústřední postavení v základech právního státu. ESD jej proto vyčlenil do zvláštní kategorie autonomního subsystému obecných principů komunitárního práva. Protože je obecný princip ochrany základních práv současně standardem legality komunitárního řádu, vyjadřujícím základní hodnoty ctěné Unii, lze mu **přiznat výlučné postavení nejen mezi strukturálními principy, odvozenými, případně i kodifikovanými v Zakladatelských smlouvách, ale též mezi ostatními principy, ztělesňujícími základní hodnoty, na nichž je Unie založena** a k jejichž ochraně má komunitární právní řád sloužit. Tímto způsobem se dostává *princip ochrany základních práv* až na vrchol hierarchie principů.

U některých obecných principů však není postavení v hierarchii principů pevně dané, ale mění se podle účelu použití. Bude-li, ku příkladu uplatněním principu rovnosti, zajišťována nediskriminace žen v zaměstnání, lze mu přiznat hierarchicky vyšší postavení (na úrovni principu ochrany základních práv), než pokud bude použit jako standard pro utváření a hodnocení vzájemných vztahů mezi ekonomickými operátory působícími na jednotném vnitřním trhu Společenství.

Michal Donné,
Právnická fakulta Masarykovy university v Brně
zaměstnán jako senior konzultant ve společnosti APOGEO

Použitá literatura

Judikatura:

Príspevek vychází z rozsáhlejší autorovy práce, čerpající z 220 rozsudků Evropského soudního dvoru.

Knižní publikace:

Boguszak, J. a kol. (ed.). Právní principy – kolokvium. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999.
Eliáš, K., Bejček, J., Hajn, P. a kol. Kurs obchodního práva – Obecná část-soutěžní právo. 4. vyd. Praha : C.H.Beck, 2004.
Hurdík, J., Fiala, J., Selucká, M. (ed.). Evropský kontext vývoje českého práva po roce 2004. Brno: Masarykova univerzita, 2006.
Kühn, Z., Bobek, M., Polčák, R. a kol. Judikatura a právní argumentace. Praha: Auditorium, 2006.
Malenovský, J. Mezinárodní právo veřejné – jeho obecná část. 5. vyd. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2008.
Simon, D. Komunitární právní řád. Přeložili Jan Malíř a Markéta Štěrbová. Praha: ASPI, a.s., 2005.
Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., a kol. Evropské právo. 2. vyd. Praha : C.H. Beck, 2004.
Tridimas, T. The General Principles of EC Law. Oxford University Press, 2003.
Týč, V. Základy práva Evropské unie pro ekonomy. 5. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2006
Týč, V., Křepelka, F., Novák, D. Soudnictví v institucionální struktuře Evropské unie. Brno: Masarykova univerzita, 2006.

Časopisy:

Bříza, P. Princip efektivity, aneb požívá res iudicata v komunitárním právu ochrany?, Jurisprudence 6 a 7/2005.
Georgiev, J. Princip subsidiarity a jeho pojetí v evropském právu, Evropské právo 11.2.2003.
Komárek, J. „Velký hybatel“ - Evropský soudní dvůr a hledání vnitřního souladu právního řádu společenství, Právník, č. 5/2006.
Šejvl, M. Právní argumentace Evropským soudním dvorem. Brno, Masarykova univerzita Brno 2003. - 11 s. in [České právní myšlení a logika - minulost a perspektivy.. Brno (CZ), 02.09.26 (EUR)].

Šejvl, M. Principy v rozhodování ESD, Právní obzor 4/2003.

Šišková, N., Vývoj doktríny základních práv v judikatuře ESD, Právník 4/2003.

[1] C-5/88, Wachauf, z 13. července 1989; C-260/89, ERT, z 18. června 1991; C-155/90, Grogan, ze 4. října 1991; C-62/90, Komise v. Německo, z 8. dubna 1992; C-2/92, Bostock, z 24. března 1994; C-381/97, Belgocodex, z 3. prosince 1998; C-107/97, Max Rombi, z 18. května 2000 a C-396/98, Grundstücksgemeinschaft SchloBstrateB GbR, z 8. června 2000.

[2] Zejména Smlouvy o založení ES a Smlouvy o EU.

[3] Viz Posudek ESD 1/91 k návrhu smlouvy k vytvoření Evropského hospodářského prostoru, 1991, ECR I-6079, bod 21.

[4] C-14/61, Hoogovens v. High Authority, 1962, s. 283-4 (vyjádření generálního advokáta Lagrange).

[5] Viz. výše uvedený rozsudek Internationale Handelsgesellschaft, bod 4 a C-370/88, Marschall, ze dne 13. prosince 1990.

[6] Významová škála tohoto pojmu jde od použití principu jako rétorické figury, označení obecnějšího právního pojmu, základní myšlenky, důležitého, základního nebo zásadního pravidla, citace názvu právního dokumentu v němž se tento výraz vyskytuje, ratia předchozího soudního rozhodnutí až po význam odpovídající vymezení právní naukou a udělení zvláštního statutu „general principle of law“, který je hlavním předmětem této práce. Vyjimečná není ani značná významá voluntarita a „princiální“ nedůslednost s jakou ESD některé principy (např. fiskální neutralita) zavádí, používá a dle argumentační potřeby proměňuje a zase opouští. Častým důvodem, který zřejmě vede ESD k označení nějakého pravidla za princip, je zavedené interpretační pravidlo stanovující, že výjimky z principu musí být interpretovány striktně (úzce).

[7] Viz např. rozsudky C-20/71, Sabbatiny a C-81/72, Komise v. Rada.

[8] Viz spojené případy C-201 a 202/85, Klensch vers. Secrétaire d'État a' ž Agriculture, et a' la Viticulture, 1986, ERC 3477.

[9] Viz. jeho stanovisko ke spojeným případům C-31 a 35/86 Laisa v. Council, 1998 ECR 2285.

[10] Podle klasifikace provedené v této práci jde o principy nadřazenosti komunitárního práva, princip jednotné aplikace a efektivity, princip subsidiarity a proporcionality, princip loajality a princip nediskriminace.

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Změna způsobu určování výše peněžité pomoci obětem: Řešení všech dosavadních problémů?](#)
- [10 otázek pro ... Kateřinu Mikulovou](#)
- [Souhrn významných událostí ze světa práva](#)
- [Uplatnění adhezního nároku v trestním řízení a správním řízení](#)
- [Rozvod s mezinárodním prvkem a související otázky péče o děti a výživného](#)
- [Příkaz a příkaz na místě v přestupkovém řízení vedeném orgány inspekce práce](#)
- [Letiště a letecké stavby](#)
- [Nová úprava kvalifikovaných zaměstnaneckých opcí](#)
- [Zdrojové kódy jako „pojistka“ proti vendor-lock-inu: judikatorní korekce a její meze](#)
- [Silná koruna: jaké dopady má posilující koruna na české firmy](#)

- [Problematické aspekty změn v úpravě odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku](#)